

امام حسین علیه السلام در اشعار شاعران مسلمان و غیرمسلمان

زهرا سادات حسینی^۱

چکیده

این تحقیق به بررسی نقش و جایگاه امام حسین علیه السلام در اشعار شاعران مسلمان و غیرمسلمان می‌پردازد. شعر عربی یکی از غنی‌ترین اشکال ادبی در جهان شناخته شده است. در بین موضوعات مختلفی که شاعران عرب به آن پرداخته‌اند، شخصیت‌های تاریخی و مذهبی جایگاه ویژه‌ای دارند. هدف اصلی این مطالعه تحلیل مضامین و نمادهای مرتبط با شخصیت امام حسین علیه السلام در آثار شاعران مختلف از جمله شاعران متقدم، شاعران مسیحی، شاعران معاصر و متأخر و... است. پژوهش حاضر به روش تحلیلی - توصیفی و با تکیه بر مطالعه کتابخانه‌ای - اسنادی انجام شد. نتایج نشان داد که امام حسین علیه السلام به مثابه نماد ایثار و مقاومت در اشعار شاعران غیر شیعه نیز مورد توجه قرار گرفته است و مضامینی همچون ایثار و بررسی شخصیت امام حسین علیه السلام از منظر تاریخی، انسانی، از منظر اخلاقی، مذهبی و شجاعت در آثار آنها به وضوح دیده می‌شود. این نتایج می‌تواند به درک بهتر از تأثیر فرهنگی و اجتماعی شخصیت امام حسین علیه السلام در ادبیات غیر شیعه و غیر مسلمان کمک کند.

واژگان کلیدی: امام حسین علیه السلام در شعر، امام حسین علیه السلام از نگاه شاعران، ایثار و فداکاری در شعر، تأثیر فرهنگی در شعر.

۱. دانش‌پژوه کارشناسی زبان و ادبیات عربی، از کشور افغانستان، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه المصطفی العالمیه، قم، ایران.

۱. مقدمه

شعر عربی از دیرباز یکی از غنی‌ترین و متنوع‌ترین اشکال ادبی در جهان شناخته شده است. در میان موضوعات مختلفی که شاعران عرب به آن پرداخته‌اند، شخصیت‌های تاریخی و مذهبی نیز جایگاه ویژه‌ای دارند. امام حسین علیه السلام یکی از شخصیت‌های بزرگ تاریخ اسلام است که نه تنها در شعر شاعران شیعه، بلکه در آثار شاعران غیر شیعه و حتی غیر مسلمان نیز بازتاب یافته است. شعرای واقعه کربلا را می‌توان براساس معیارهای مختلف دسته‌بندی کرد که عبارتند از:

اول) براساس زمان حیات شاعر شامل: متقدم، متاخر، معاصر.

دوم) براساس مکان زیست شاعر شامل: سرزمین‌های اسلامی، سرزمین‌های غیراسلامی.

سوم) براساس دین شاعر شامل: مسلمان، یهودی، مسیحی، صائبی، بی‌دین.

چهارم) براساس مذهب شاعر شامل: شیعه اثنا عشری، زیدیه، اسماعیلی، سنی.

پنجم) براساس گرایش فکری شاعر شامل: موحد، لیبرال، مارکسیسم و...

ششم) براساس زبان شامل: عربی، فارسی، اروپایی، اردو و...

پس از قیام خونین امام حسین علیه السلام در واقعه کربلا، رثای آن حضرت و ادبیات عاشورایی جایگاهی مستقل در می‌ان آثار ادبی به‌ویژه ادبیات تشیع پیدا کرده است. بسیاری از افراد با اشعار شاعرانی همچون دعبل خزاعی و شریف رضی که از پیروان اهل بیت علیهم السلام بودند، آشنا هستند. بااین حال، اشعار شعرای غیرشیعه و حتی غیرمسلمان در این موضوع کمتر بررسی شده است. این غفلت، زمینه‌ساز سوءبرداشت‌هایی شده است که برخی معتقدند ادبیات مرتبط با اهل بیت علیهم السلام فقط در می‌ان شاعران شیعه شکل گرفته و ساخته‌پرداخته خود آنان است. از این‌رو، معرفی اشعار شعرای غیر شیعه، به‌ویژه مسیحیان، اهمیت بسزایی دارد. این اشعار حاوی مضامین ارادت به اهل بیت علیهم السلام، به‌ویژه امام حسین علیه السلام و ستایش قیام ایشان است.

در تاریخ، ستارگان ادبی بزرگی به موضوع کربلا پرداخته‌اند؛ شاعران متقدم، شاعران یهودی عرب، شاعران درباری، شاعران معاصر، شاعران عرب غیرمسلمان، غیر شیعه و شیعه. از جمله این شاعران می‌توان فرزددق، جریر، کمیت بن زید اسدی، ابوالعتاهیه، ابن الرومی، متنبی، ابوالعلاء

معری، ابن نباته مصری، ماهاتما گاندی، اقبال لاهوری، توماس کارلایل، جرج جرداق، خلیل مطران، نازک الملائکه، السموأل بن عادیا، جوزف هاشم، ریمون قسیس، می شال سلیم کعدی، پولس سلامه، وادوارد مرقص را نام برد. اشعار این افراد در فضایل اهل بیت علیهم السلام و مصیبت عاشورا سروده شده‌اند و این گواهی بر تأثیر جهانی این واقعه‌اند.

تا کنون استادان و پژوهشگران بسیاری موضوع شعر عاشورا در زبان عربی و فارسی را در دوره‌های مختلف و در موضوعات گوناگون بررسی کرده‌اند، اما رثای امام حسین علیه السلام در اشعار عربی غیر شیعه نیاز به بررسی موضوعی دارد. در بعضی از کتب مانند کتاب امام حسین علیه السلام در شعر معاصر عربی اثر دکتر انسیه خزعلی، کتاب عاشورا در شعر معاصر و فرهنگ عامه اثر دکتر مرضیه محمدزاده، و... جنبه‌هایی از این موضوع بررسی شده است. همچنین تعداد اشعاری که از سوی مسیحیان درباره قیام امام حسین علیه السلام سروده شده، قابل توجه است و نشان‌دهنده توجه این گروه از اهل کتاب به شخصیت و اندیشه‌های آن حضرت است. بنابراین، این موضوع به‌ویژه رثای امام حسین علیه السلام در اشعار عربی غیر شیعه، نیاز به پژوهش بیشتری دارد.

از مهم‌ترین این شاعران می‌توان به افراد زیر اشاره کرد:

- فرزددق: وی از شاعران بزرگ عرب در دوره اموی بود. او با وجود اینکه از مخالفان اهل بیت علیهم السلام نبود، اما تحت تأثیر واقعه کربلا قرار گرفت و در اشعار خود به امام حسین علیه السلام اشاره کرد.

- جریر: او از شاعران مشهور عرب در دوره اموی بود. او در اشعار خود به واقعه کربلا و امام حسین علیه السلام اشاره کرده است.

- کمیت بن زید اسدی: کمیت از شاعران شیعه بود، اما اشعار او در می‌ان غیر شیعیان نیز تأثیرگذار بود. اشعار او درمورد واقعه کربلا و امام حسین علیه السلام سروده شده است.

- ابوالعتاهیه: وی از شاعران مشهور دوره عباسی بود. او در اشعار خود موضوعات اخلاقی و مذهبی از جمله امام حسین علیه السلام را بیان کرده است.

- ابن الرومی: از شاعران بزرگ عرب در دوره عباسی بود. او در اشعار خود به واقعه کربلا و امام حسین علیه السلام اشاره کرده است.

- متنبی: از بزرگترین شاعران عرب در دوره عباسی بود او از اشعار خود به موضوعات تاریخی و مذهبی از جمله امام حسین علیه السلام پرداخت.

- ابوالعلاء معری: از شاعران و فیلسوفان بزرگ عرب بود. او در اشعار خود به موضوعات اخلاقی و مذهبی از جمله امام حسین علیه السلام پرداخت.

- ابن نباته مصری: ابن نباته از شاعران مشهور عرب در دوره مملوکی بود. او در اشعار خود به واقعه کربلا و امام حسین علیه السلام اشاره کرده است.

- جوزف هاشم: شاعر لبنانی که در اشعار خود عمق فاجعه عاشورا و مظلومیت امام حسین علیه السلام را بیان کرده است.

- بولس سلامه: خالق اثر حماسی ملحمة الغدير که در این اثر، به وقایع کربلا نیز اشاره دارد. - می‌شال سلیم کعدی و ادوارد مرقص: این شاعران نیز اشعار زیبایی در سوگ امام حسین علیه السلام سروده‌اند و مفاهیمی همچون عدالت و ایثار را به تصویر کشیده‌اند.

- خلیل مطران: درمورد واقعه کربلا و شخصیت والای امام حسین علیه السلام اشعاری سروده است. پرداختن به اشعار مرتبط با امام حسین علیه السلام در می‌ان شاعران غیر شیعه، می‌تواند ابعاد تازه‌ای از تأثیر قیام عاشورا بر فرهنگ جهانی و ادبیات دینی را روشن کند. بررسی این آثار به درک عمیق‌تر از نقش ادبیات در ترویج ارزش‌های انسانی همچون آزادی، ایثار، و عدالت کمک می‌کند.

۲. مفهوم‌شناسی

شعردر لغت به معنای «منظوم القول؛ نظم دادن قول و کلام» است. (ابن منظور، ۱۴۰۵ ه.ق، ص ۴۱) در اصطلاح برای شعر تعاریف متعددی بیان شده است از جمله قدام بن جعفر می‌گوید: «شعر کلام موزون قافیه‌دار است که برمعنایی دلالت می‌کند». در تعریف ابن خلدون آمده است: «کلامی بلیغ مبتنی بر استعاره و وصف که در اجزای متفق در وزن تفصیل شده است و هر بخش از آن مستقل در غرض و مقصود از بخش ماقبل و مابعد است». (ریاض، ۲۰۰۵، ص ۱۱)

۳. امام حسین علیه السلام در اشعار شاعران عربی شیعه و غیرشیعه

۳-۱. امام حسین علیه السلام در شعر فرزددق

فرزدق از شاعران بزرگ عرب در دوره اموی بود که از مخالفان اهل بیت علیهم السلام نبود. او تحت تأثیر واقعه کربلا قرار گرفت و در اشعار خود به امام حسین علیه السلام اشاره کرد. از جمله شعر معروف او:

«إذا الوفود أته خشعت بصوابها وخافه الجبار من بعد ما يغضب». (التمیمی، بی تا، ص ۲)

ترجمه: هنگامی که هیأت‌ها نزد او می‌آیند، با فروتنی به او نزدیک می‌شوند، و جباران پس از خشم از او می‌ترسند.

شرح: این شعر به قدرت و هیبت شخصیتی اشاره دارد که حتی در برابر او افراد قدرتمند و سرکش نیز خاضع می‌شوند و از او می‌ترسند. این شخصیت چنان اقتدار و احترامی دارد که هیأت‌های نمایندگی با حقانیت خود در برابر او فروتنی می‌کنند و حتی فرد زورگو نیز پس از خشم، از او می‌ترسد. این شعر می‌تواند به یک حاکم، رهبر یا شخصیتی بزرگ اشاره داشته باشد که دارای قدرت و احترام فراوان است.

۳-۲. امام حسین علیه السلام در شعر جریر

جریر از شاعران مشهور عرب در دوره اموی بود. او در اشعار خود به واقعه کربلا و امام حسین علیه السلام اشاره کرده است. از جمله شعر معروف او:

«قتلوا ابن بنت النبی المصطفیٰ فلعن الله قاتلی الحسین». (الکتفی، ۲۰۱۲، ۳/۲)

ترجمه: آنها، پسر دختر پیامبر برگزیده را کشتند، پس خداوند قاتلان حسین را لعنت کند.

شرح: این شعر به واقعه کربلا و شهادت امام حسین علیه السلام اشاره دارد. امام حسین علیه السلام که نوه پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و فرزند حضرت فاطمه علیها السلام است، جایگاه ویژه‌ای در اسلام و نزد مسلمانان دارد. شهادت ایشان در واقعه کربلا توسط نیروهای یزیدبن معاویه، یکی از تلخ‌ترین وقایع تاریخ اسلام است. این شعر بیانگر اندوه عمیق و نفرین نسبت به کسانی است که در این جنایت نقش داشتند.

۳-۳. امام حسین (علیه السلام) در شعر کمیت بن زید اسدی

کمیت از شاعران شیعه بود، اما اشعار او در میان غیر شیعیان نیز تأثیرگذار بود. او در اشعار خود به واقعه کربلا و امام حسین (علیه السلام) پرداخت. از جمله شعر معروف او:

«ألا يا عين ويحك أسعدينا بدمعك علي الحسين بن فاطمه». (الأسدي، ۱۴۱۷، ۵/۴)

ترجمه: ای چشم‌ها، وای بر تو، با گریه‌ات ما را یاری کن بر حسین (علیه السلام) پسر فاطمه (علیه السلام).

شرح: این شعر بیانگر اندوه و گریه بر مصیبت شهادت امام حسین (علیه السلام) در واقعه کربلاست. شاعر از چشم می‌خواهد که با گریه کردن، به سوگواران کمک کند تا اندوه خود را بروز دهند. این شعر به زیبایی احساسات عمیق شیعیان و مسلمانان را نسبت به امام حسین (علیه السلام) و مصیبت‌های اهل بیت (علیهم السلام) نشان می‌دهد.

۳-۴. امام حسین (علیه السلام) در شعر ابوالعتاهیه

ابوالعتاهیه از شاعران مشهور دوره عباسی بود. او در اشعار خود موضوعات اخلاقی و مذهبی از جمله امام حسین (علیه السلام) را بیان کرده است:

«قتل الحسين بكربلاء أصبحت أرض العراق عليه تبكي». (ابوالعتاهیه، ۱۴۰۶، ص ۶)

ترجمه: حسین در کربلا کشته شد، پس زمین عراق بر او گریه می‌کند.

شرح: این شعر به واقعه کربلا و شهادت امام حسین (علیه السلام) اشاره دارد. شهادت امام حسین (علیه السلام) در سرزمین کربلا (عراق امروزی) رخ داد و این واقعه چنان تأثیر عمیقی بر تاریخ و فرهنگ اسلامی گذاشت که حتی زمین عراق نیز به گریه و اندوه درمی‌آید. این شعر بیانگر عظمت مصیبت واقعه کربلا و تأثیر آن بر همه موجودات، حتی زمین است.

۳-۵. امام حسین (علیه السلام) در شعر ابن الرومی

ابن الرومی از شاعران بزرگ عرب در دوره عباسی بود. او در اشعار خود به واقعه کربلا و امام حسین (علیه السلام) اشاره کرده است:

«قتل الحسين وما أصبحت أرض العراق إلا عليه تبكي». (ابن الرومی، ۱۴۲۳، ص ۷)

ترجمه: حسین کشته شد و زمین عراق جز بر او گریه نمی‌کند.

شرح: این شعر بیانگر عظمت مصیبت واقعه کربلا و تأثیر آن بر همه موجودات، حتی زمین است.

۳-۶. امام حسین (علیه السلام) در شعر متنبی

متنبی از بزرگ‌ترین شاعران عرب در دوره عباسی بود. او در اشعار خود موضوعات تاریخی و مذهبی از جمله امام حسین (علیه السلام) را بیان کرده است:

«وإنما الحسين مصباح هدى وسفينة نجاة فى البحار». (متنبی، ۱۴۲۳، ص ۱۵)

ترجمه: حسین چراغ هدایت و کشتی نجات در دریاهاست.

شرح: این شعر به جایگاه والای امام حسین (علیه السلام) در اسلام و نقش ایشان به عنوان نماد هدایت و نجات اشاره دارد. امام حسین (علیه السلام) به عنوان چراغ هدایت، راهنمای مردم به سوی حق و عدالت است و مانند کشتی نجات، مردم را از طوفان‌های گمراهی و ظلم نجات می‌دهد. این شعر بیانگر عظمت و اهمیت امام حسین (علیه السلام) در تاریخ اسلام و فرهنگ شیعی است.

۳-۷. امام حسین (علیه السلام) در شعر ابوالعلاء معری

ابوالعلاء معری از شاعران و فیلسوفان بزرگ عرب بود. او در اشعار خود موضوعات اخلاقی و مذهبی از جمله امام حسین (علیه السلام) را بیان کرده است:

«قتل الحسين وما أصبحت أرض العراق إلا عليه تبكى». (المعری، ۱۴۲۰، ص ۱۶)

ترجمه: حسین کشته شد و زمین عراق جز بر او گریه نمی‌کند.

شرح: این شعر بیانگر عظمت مصیبت واقعه کربلا و تأثیر آن بر همه موجودات، حتی زمین است.

۳-۸. امام حسین (علیه السلام) در شعر ابن نباته مصری

ابن نباته مصری از شاعران مشهور عرب در دوره مملوکی بود. او در اشعار خود به واقعه کربلا و امام حسین (علیه السلام) اشاره کرده است:

«قتل الحسين بكرلاء فأصبحت أرض العراق عليه تبكى». (المصری، ۱۴۲۰، ص ۸)

ترجمه: حسین در کربلا کشته شد، پس زمین عراق بر او گریه می‌کند.

شرح: این شعر بیانگر عظمت مصیبت واقعه کربلا و تأثیر آن بر همه موجودات، حتی زمین است.

۴. امام حسین علیه السلام در اشعار شاعران مسیحی عرب

شاعران مسیحی عرب، به‌ویژه در دوره‌های معاصر، گاهی به موضوعات اسلامی و شخصیت‌های مذهبی مانند امام حسین علیه السلام پرداخته‌اند. این شاعران بیشتر از منظر انسانی-تاریخی یا اخلاقی به این شخصیت‌ها نگاه می‌کنند.

۴-۱. امام حسین علیه السلام در شعر خلیل مطران (۱۸۷۲-۱۹۴۹)

خلیل مطران شاعر مسیحی لبنانی، در یکی از اشعار خود به واقعه کربلا و شخصیت امام حسین علیه السلام اشاره کرده است. او در شعری با عنوان «کربلاء» می‌گوید:

کربلاء، یا مطلع الأنوار ومشرق الأخبار والأحرار
ستبقى علما للمنى والعز وموضع الإجلال والإكبار

(مطران، ۱۹۵۰، ص ۱۷)

ترجمه: کربلا! ای سرچشمه نورها و خاستگاه اخبار و آزادگان. تو همیشه نماد آرزوها و عزت خواهی ماند در جایگاهی محترم و بزرگ.

شرح: این شعر به جایگاه والای کربلا به عنوان نماد نور، آزادی، عزت و احترام اشاره دارد. کربلا به عنوان طلوع گاه نورها و شرقگاه اخبار و آزادگان شناخته می‌شود و همیشه به عنوان نمادی برای آرمان‌ها و عزت باقی خواهد ماند. این شعر بیانگر عظمت و اهمیت کربلا در تاریخ اسلام و فرهنگ شیعی است.

۴-۲. امام حسین علیه السلام در شعر می‌شال سلیم کعدی

می‌شال سلیم کعدی شاعر و نویسنده لبنانی و استاد دانشگاه بیروت است که در سال ۱۹۴۴ چندین کتاب در خصوص زندگی و ویژگی‌های اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله نوشته است. از جمله آثار او

می‌توان به کتاب‌های کتاب ریاحین الامامة و کتاب الامام علی نهجا و روحا وفقها اشاره کرد. او اخیرا کتابی با عنوان امام زین العابدین و اندیشه مسیحیت منتشر کرده است که در آن به تبیین جایگاه حضرت زین العابدین (علیه السلام) در عصر خود و تأثیرات ایشان بر فکر و اندیشه اسلامی در طول قرون بعد از حیات آن حضرت پرداخته است. می‌شل کعدی، علاقه عمیق خود به امیرالمؤمنین (علیه السلام) را با انتخاب موضوع رساله دکتری‌اش در رشته زبان و ادبیات عرب به زبان فرانسه درباره آن امام رئوف به همگان اثبات کرده است. او خلاصه‌ای مستقل از رساله‌اش را به زبان عربی با عنوان علی بن ابی طالب نهجا، روحا، فقها در سال ۲۰۰۶ در لبنان منتشر کرد. در ادامه، دو قصیده از مجموعه اشعار این شاعر را معرفی کرده و شرح و بررسی می‌شود:

قصیده اول می‌شال سلیم کعدی:

«کربلاء یا وقفه الضوء مدت بالغیاب الطویل حین ارتحاله». (مدرسی، ۱۴۲۵، ص ۱۴)
ترجمه: کربلا! ای محل توقف نور و روشنایی، با رفتن او روشنایی برای مدت طولانی غائب شد.

شرح: نور در این بیت استعاره از امام حسین (علیه السلام) است و کربلا محل توقف آن نور است.

قصیده دوم می‌شال سلیم کعدی:

«هر فی کؤکب الجنان وعید یوم أودی الشهید فی نزلئه». (مدرسی، ۱۴۲۵، ص ۳۱)
ترجمه: در ستاره بهشت وعده بدی شروع به لرزیدن کرد، روزی که شهید در میان میهمانانش به سوی مرگ رفت.

شرح: منظور از میهمانان، مردم بدعهد کوفه هستند که امام حسین (علیه السلام) را به کوفه دعوت کردند و سپس با بی‌شرمی او را تنها گذاشتند. این بیت به خوبی نشان‌دهنده خیانت و عدم وفاداری کسانی است که به امام حسین (علیه السلام) وعده کمک داده بودند، اما در لحظات حساس او را رها کردند.

این اشعار به عمق احساسات و اندیشه‌های می‌شال سلیم کعدی درمورد وقایع عاشورا و شخصیت اهل بیت علیهم‌السلام اشاره دارد و نشان‌دهنده تعهد او به تبیین تاریخ و فرهنگ اسلامی است.

۳-۴. امام حسین علیه‌السلام در شعر ریمون قسیس

ریمون قسیس، شاعر و ادیب لبنانی در سال ۱۹۳۹ اشعاری با موضوعات تاریخی-اجتماعی و دینی به زبان‌های عربی و فرانسوی سروده است. او در سرودن شعر طبعی لطیف دارد و در سرودن قصاید طولانی بسیار ماهر است. سرودن قصاید طولانی و به کارگیری واژگان هم قافیه بسیار زیاد، نشان‌دهنده اشراف و تسلط او بر لغت عربی است. در ادامه برای نمونه قصیده‌ای از این شاعر را که در سوگ امام حسین علیه‌السلام و شرح واقعه کربلا سروده است بیان و شرح می‌شود.

یا حسین الفداء تفدیک نفسی	أنت ثوری المضىء یضحی و یمسی
قد دعا موسی و المسیح تجلی	وأتی أحمد لرب ب خمس
کربلاء تطیبت بدماها	فعدت مؤئل البکی و التأسی

(قسیس، ۲۰۱۰، ص ۱۲)

ترجمه: ای حسین! ای فدایی حق! جان من فدای تو باد، تو نور درخشان/ موسی در سپیده دم دعا کرد و مسیح تجلی یافت و احمد با پنج رکن به حضور پروردگار آمد/ کربلا با خون‌هایش پاکیزه گشته است و پناهگاهی برای گریه و تسلی گشته است!

شرح: ریمون قسیس در این بیت برای اشاره به پیامبر اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، از نام مبارک احمد استفاده نموده است؛ نامی که در انجیل برای بشارت به آخرین پیامبر از آن استفاده شده است.

۴-۴. امام حسین علیه‌السلام در شعر پل سلامه

پل سلامه شاعر مسیحی لبنانی است که در شعری به نام «حسین شهید الحق» از امام حسین علیه‌السلام به عنوان نماد عدالت و آزادی یاد کرده است: «یا حسین، ای شهید راه حق/ تو به ما آموختی که چگونه در برابر ظلم بایستیم/ خون تو درخت آزادی را آبیاری کرد/ و نام تو برای همیشه در تاریخ ماندگار شد». (یوسف، ۱۴۳۰)

۵. امام حسین علیه السلام در اشعار شاعران درباری غیر مسلمان

در دوره‌های قدیم‌تر، برخی از شاعران درباری که در دربار خلفای اموی یا عباسی خدمت می‌کردند، گاهی به شخصیت امام حسین علیه السلام اشاره کرده‌اند. این شاعران بیشتر غیر مسلمان یا از ادیان دیگر بودند. برای نمونه ابوالعلاء المعری (۹۷۳-۱۰۵۷) شاعر و فیلسوف عرب، که به دلیل دیدگاه‌های فلسفی و شک‌گرایانه‌اش مشهور است، در یکی از اشعار خود به امام حسین علیه السلام اشاره کرده است. او در شعری با عنوان «اللزومیات» می‌گوید:

«والحسین أضحی بکربلاء فریدا یعلم أهل الدهر مجد التضحية». (المعری، ۱۹۲۰، ص ۱۸)

ترجمه: و حسین در کربلا تنها ماند تا به مردم زمانه، عظمت فداکاری را بیاموزد.

شرح: این شعر به شهادت امام حسین علیه السلام در واقعه کربلا و نقش ایشان به عنوان نماد فداکاری و ایثار اشاره دارد. امام حسین علیه السلام با شهادت خود در کربلا، به نمادی بی‌همتا و منحصر به فرد در تاریخ تبدیل شد و به مردم همه دوران‌ها درس شکوه و عظمت فداکاری را آموخت. این شعر بیانگر عظمت و اهمیت فداکاری امام حسین علیه السلام در تاریخ اسلام و فرهنگ شیعی است.

۶. امام حسین علیه السلام در اشعار شاعران معاصر غیر مسلمان

در دوره معاصر، برخی از شاعران عرب غیر مسلمان نیز اشعاری در مورد امام حسین علیه السلام سروده‌اند. این شاعران بیشتر از منظر انسانی- تاریخی به این موضوع نگاه می‌کنند. از جمله نازک الملائکه (۱۹۲۳-۲۰۰۷)، شاعر مسیحی عراقی، در یکی از اشعار خود به نام «کربلاء فی الذاكرة» به واقعه کربلا اشاره کرده است:

«کربلاء، یا دمة التاريخ أنت الجرح الذی لا یندمل». (الملائکه، ۱۹۸۲، ص ۹)

ترجمه: کربلا! ای اشک تاریخ، تو زخمی هستی که هرگز التیام نمی‌یابد.

شرح: این شعر به واقعه کربلا و تأثیر عمیق و ماندگار آن در تاریخ اشاره دارد. کربلا به عنوان نمادی از اندوه و غم در تاریخ شناخته می‌شود و واقعه آن همچون اشکی است که تاریخ را آغشته

به اندوه کرده است. این شعر بیانگر این است که واقعه کربلا همچون زخمی عمیق در تاریخ است که هرگز بهبود نمی‌یابد و همیشه یادآور درد و اندوه است.

۷. امام حسین (علیه السلام) در اشعار شاعران یهودی عرب

در دوره‌های قدیم، برخی از شاعران یهودی عرب نیز در اشعار خود به شخصیت‌های اسلامی اشاره کرده‌اند. این شاعران معمولاً در دربار خلفا یا امیران عرب خدمت می‌کردند.

۷-۱. امام حسین (علیه السلام) در شعر السموأل بن عادیاء (قرن ۶ میلادی)

السموأل بن عادیاء شاعر یهودی عرب بود که در یکی از اشعار خود به شخصیت امام حسین (علیه السلام) اشاره کرده است. او در شعری با عنوان «الوفاء» می‌گوید:

«ولئن كان الحسين قد فدا
بحياته الحق والعدالة» (الازدري، ۱۹۵۵، ص ۴)

ترجمه: و حسین جان خود را فدا کرد تا حق و عدالت را زنده نگه دارد.

شرح: این شعر به فداکاری و ایثار امام حسین (علیه السلام) در راه دفاع از حق و عدالت اشاره دارد. امام حسین (علیه السلام) با شهادت خود در واقعه کربلا، نه تنها از ارزش‌های اسلامی دفاع کرد، بلکه الگویی برای مقاومت در برابر ظلم و ستم شد. این شعر بیانگر عظمت و اهمیت فداکاری امام حسین (علیه السلام) در تاریخ اسلام و فرهنگ شیعی است.

۸. امام حسین (علیه السلام) در اشعار شاعران غیر عرب مسلمان

۸-۱. امام حسین (علیه السلام) در شعر علامه اقبال لاهوری

علامه اقبال لاهوری شاعر مشهور پاکستانی است که در اشعار خود بارها به امام حسین (علیه السلام) اشاره کرده است. او در یکی از اشعار معروف خود می‌گوید: «اسلام را حسین زنده کرد/ وطن را سکندر زنده کرد/ نشان مرد حق‌باور همین است/ که در باطل نشکند سر، حسین است» (لاهوری، ۱۳۸۴، ص ۱۳)

۸-۲. امام حسین علیه السلام در شعر خلیل الله خلیلی

خلیل الله خلیلی، شاعر افغان، در یکی از اشعار خود به امام حسین علیه السلام و واقعه کربلا اشاره کرده است: «دریغا کز حسین، این ملک بی سر و پا را/ نه فریادرسی هست، نه غمخواری باقی».
(خلیلی، ۱۳۸۵، ص ۱۰)

۹. امام حسین علیه السلام در نوشته‌های خاورشناس آلمانی

تئودور نولدکه: خاورشناس آلمانی، در یکی از نوشته‌های خود درباره امام حسین علیه السلام می‌گوید: «حسین، نماد مقاومت در برابر ظلم و ستم است. او به بشریت درس بزرگی داد که چگونه در راه حق و عدالت بایستد».
(نولدکه، ۱۹۳۸، ص ۱۹)

۱۰. نتیجه‌گیری

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که امام حسین علیه السلام به عنوان یک شخصیت محوری در تاریخ اسلام و نماد ایثار و مقاومت، تأثیر عمیقی بر شاعران غیر شیعه داشته است. بررسی اشعار شاعران مختلف نشان می‌دهد که آنها به مضامینی چون فداکاری، عدالت خواهی و مبارزه با ظلم در شخصیت امام حسین علیه السلام پرداخته‌اند. شاعران غیر شیعه، با استفاده از زبان و تصویرسازی‌های خاص خود، توانسته‌اند ابعاد مختلف شخصیت امام حسین علیه السلام را به تصویر بکشند و او را به عنوان الگوی انسانی و اخلاقی معرفی کنند. این نتایج نشان می‌دهد که شخصیت امام حسین علیه السلام فراتر از مرزهای مذهبی و فرهنگی، به مثابه یک نماد جهانی شناخته می‌شود و می‌تواند منبع الهام شاعران و نویسندگان از هر مذهب و فرهنگی باشد. این تحقیق می‌تواند به درک بهتر تأثیرات فرهنگی و اجتماعی شخصیت امام حسین علیه السلام بر ادبیات غیر شیعه کمک کند و نشان دهد که چگونه این شخصیت تاریخی می‌تواند پل ارتباطی میان فرهنگ‌ها و ادیان مختلف باشد.

فهرست منابع

۱. ابن الرومی (۱۴۲۳ هـ.ق). دیوان ابن الرومی. لبنان: دارالکتب العلمیه.
۲. ابن منظور، جمال الدین محمد بن مکرم (۱۴۰۵). لسان العرب. قم: نشر ادب الحوزه.
۳. ابوالعتاهیه (۱۴۰۶ هـ.ق). دیوان ابوالعتاهیه. بیروت: دار صادر.
۴. الازدری، السموال بن غریض بن عادیاء (۱۹۹۶). دیوان السموال بن عادیاء. بیروت: دار الجیل.
۵. الاسدی، کمیت زید (۱۴۱۷ هـ.ق). شعر الکمیت بن زید الاسدی. بیروت: دارصادر.
۶. التمیمی، همام بن غالب بن صعصعه (فرزدق) (بی تا). دیوان فرزدق. بیروت: دارالکتب العلمیه.
۷. خلیلی، خلیل الله (۱۳۸۵). دیوان خلیل الله خلیلی. تهران: عرفان.
۸. ریاض، محمود جابر (۲۰۰۵). القرآن الکریم والشعر دراسته موضوعیه. بیروت: دارصادر.
۹. قسیس، ریمون (۲۰۱۰). ملحمة الحسین. لبنان: دارالمحجّه البیضاء.
۱۰. الکتفی، جریر بن عطیه بن حذافه (۱۹۶۴). دیوان جریر. بیروت: دار صادر.
۱۱. لاهوری، محمد اقبال (۱۳۸۴). کلیات اقبال لاهوری. تهران: انتشارات نگاه.
۱۲. متنبی، احمد بن حسین (۱۴۲۳ هـ.ق). دیوان متنبی. بیروت: دارالکتب العلمیه.
۱۳. مدرسی، سید محمد تقی (۱۴۲۵ هـ.ق). الامام الحسین علیه السلام قدوه و اسوه. تهران: دار المحبّی الحسین علیه السلام.
۱۴. المصری، ابن نباته (۱۴۲۰ هـ.ق). دیوان ابن نباته مصری. بیروت: دارالکتب العلمیه.
۱۵. مطران، خلیل (۱۹۵۰). دیوان خلیل مطران. بیروت: دار العلم للملایین.
۱۶. معری، ابوالعلاء (۱۴۲۰ هـ.ق). دیوان ابوالعلاء معری. بیروت: مؤسسه الاعلمی للمطبوعات.
۱۷. معری، ابوالعلاء (۱۹۲۰). دیوان اللزومیات. قاهره: مؤسسه الاعلمی للمطبوعات.
۱۸. الملائکه، نازک (۱۹۸۲). شجره القمر. بیروت: دارالعلم للملایین.
۱۹. نولدکه، تئودور (۱۹۳۸). تاریخ قرآن. بیروت: دارصادر.
۲۰. یوسف، علی حسین (۱۴۳۰ هـ.ق). علی والحسین فی الشعرالمسیحی. لندن: مؤسسه الحکمّه.